

AGRĀRĀ REFORMA LATVIJĀ 20. – 30. GADOS

Linards Liepa¹, Anda Jankava²

¹Profesionālā bakalaura studiju programmas Zemes ierīcība un mērniecība 1.kursa students

²LLU VBF Zemes pārvaldības un ģeodēzijas katedras profesore, Dr.oec.

Kopsavilkums

Darba mērķis bija noskaidrot Latvijas agrārās reformas mērķus, galvenos uzdevumus un iemeslus. Pirmskara gados Latvija bija viens no visattīstītākajiem rajoniem visā Krievijā, uzreiz aiz Pēterburgas un Maskavas. Latvija izcēlās ar augstu izglītības līmeni, saražotās produkcijas kvalitāti un kapitāla apgrozību uz vienu uzņēmumu. Lielākā daļa no latviešiem bija bezzemnieki, kuri vēlējās iegūt savā īpašumā zemi, jo tā viņiem saistījās ar brīvību. Īpaši smagi Pirmā pasaules kara laikā bija cietusi Latvijas lauksaimniecība, jo 1914. - 1918. gadā pāri Latvijas teritorijai bija virzījusies Austrumu fronte, Brīvības cīņu laikā (1918. - 1920.) postījumi turpinājās.

Ievads

Publikācija tika veidota, lai noskaidrotu un izprastu 20. – 30. gadu agrārās reformas galveno cēloņus un kāda tad bija nozīme agrārai reformai Latvijas valsts vēsturē. 1920.g. veiktie apsekojumi liecināja, ka pēc Pirmā pasaules kara no 499 Latvijas pagastiem karadarbība bija skārusi 283 jeb 56,7% pagastu. Visvairāk nopostīto ēku bija Jaunjelgavas, Rīgas, Ilūkstes, Bauskas un Jelgavas apriņķī. Latvijā pilnīgi nopostītas bija 86,7 tūkst. jeb 10,5% ēku. Kara laikā 1/4 aramzemes tika aizlaista, liela daļa bija aizaugusi un kļuvusi lauksaimniecībai nederīga. Lopkopība bija pilnīgi iznīcināta. Pilsētās fabriku un rūpnīcu korpusi stāvēja tukši (rūpnīcu evakuācija). Arī tilti bija sapostīti, gandrīz visi tirdzniecības kuģi nogremdēti, ieejas ostās aizsprostotas un dzelzceļš nedarbojās. Sevišķi izpostīta zeme bija tajos pagastos, kur aptuveni divus gadus - gar Daugavas abiem krastiem, - atradās frontes līnija un notika bruņotas sadursmes. Dzelondrātis un kara tranšejas, kā arī nesprāgušie lādiņi apgrūtināja zemes iekopšanu pēc kara - 1920. gadā komisija konstatēja, ka šādas problēmas ir 55% pagastu, nopostīts bija 11% jeb 80 000 lauku sētu, mājlopi bija izkauti vai atņemti karojošo armiju vajadzībām. Pirmā pasaules kara sekas bija par iemeslu tam, ka daudzi latvieši bija kļuvuši par bezzemniekiem, zeme tiem bija kā brīvības garants. Tā kā pēc Pirmā pasaules kara 60% latviešu bija bezzemnieki, pavisam loģisks lēmums bija atsavināt muižu zemes un ieskaitīt tās valsts zemes fondā. Par to jau sāka domāt 1919. gadā, kad izveidoja valsts zemes fondu un nodibināja agrārās padomes un agrārkomisijas.

Pētījuma metodes un izmantotie avoti

Veicot darbu, tika pētīti vairāki interneta informācijas avoti un arī dažādas vēstures grāmatas par agrāro reformu Latvijā 20. – 30. gados – Visvaldis Lācis „Latviešu zemes un tautas vēsture”, vēstures grāmatas vidusskolai. Iepazīstot šos informācijas avotus un citas grāmatas, veicu secinājumus par to, kādas bija agrārās reformas pozitīvās un kādas bija negatīvās sekas.

Diskusija un rezultāti

Latvija 1914. gadā bija trešais attīstītākais rajons visā Krievijā, aiz Maskavas un Pēterburgas. Latvija izcēlās ar augstu izglītības līmeni, saražotās produkcijas kvalitāti, ar inovācijām un kapitāla apgrozību uz vienu uzņēmumu. Līdz Pirmajam pasaules karam apmēram 60% no visām zemes platībām Latvijā veidoja muižu saimniecības. Tās piederēja galvenokārt Baltijas vāciešiem, Latgalē - poļu dzimtām. Ap 1300 vācbaltiešu muižu bija lielākas par 2000 hektāriem, bija dažas dzimtas, kurām piederēja vairākas muižas ar simtu tūkstošu hektāru zemes kopplatību.

Latviešu izcelsmes zemnieki - vecsaimnieki līdz Pirmajam pasaules karam bija izpirkuši no muižniekiem ap 39% Latvijas zemes. Lielākā daļa lauku iedzīvotāju bija bezzemnieki, kas pelnīja iztiku kā algots darbspēks muižu vai latviešu zemnieku saimniecībās. Šo cilvēku nākotnes sapņi saistījās ar savu zemi un savu saimniecību, kas tika vērtētas kā brīvības un neatkarības nodrošinājums. Daudzi vēsturnieki atzinuši, ka, nerisīnot agrāro jautājumu, būtu apdraudēta neatkarīgas Latvijas valsts pastāvēšana, jo visa Latvijas sabiedrība gaidīja, kā tiks atrisināts "vēsturiskās netaisnības" jautājums - vai latvieši beidzot būs saimnieki savā zemē. Tāpēc jau 1920. gadā Satversmes sapulce izveidoja Agrāro komisiju (36 deputāti no dažādām partijām), līdz rudenim bija jāizstrādā Likums par agrāro reformu. (Vēsture pamatskolai, 2006.). Lai arī pēc Pirmā pasaules kara Latvija tika atzīta par neatkarīgu valsti, tas bija tikai teorētiski, jo vācu karaspēks joprojām atradās Latvijas teritorijā. Latvijai nebija savas spēcīgas armijas, un decembrī sākās Brīvības cīņa (Klišāns, 2005). Agrārā reforma bija ekonomiski, sociāli, nacionāli, politiski un vēsturiski nozīmīga. Politiski nozīmīga, jo partijas ieguva savus atbalstītājus pēc tā, kā tie risina zemes jautājumu. Zeme bija izpostīta, aizaugusi, nododot to apsaimniekošanā latviešiem, tie to padarīja lauksaimniecībā efektīvi izmantojamu. Dažiem latviešiem tiešām piešķīra ļoti sliktus zemes gabalus un viņi tos padarīja auglīgus. No vēsturiskā viedokļa skatoties, agrārā reforma bija arī kā vēsturiskās taisnības uzvara, kā atreibība vāciešiem par to, ko tie ir nodarījuši vairāku gadsimtu garumā. Kā zināms, latviešiem pēdējais naidis uz vāciešiem bija Brīvības cīņu laikā, kad Dzelzsdivīzija nedeķās uz Austrumiem, lai cīnītos ar sarkano armiju, bet pagriezās uz Ziemeļiem, Vidzemi un Igauniju, lai veidotu Baltijas valsti. Tas, protams, viņiem neizdevās. Nevienš zemnieks nevarēja iedomāties, ka spētu maksāt atlīdzību ienaidniekam, kādam, pret kuru nesen bija devušies cīņā. Viņi domāja, ka katram pienākas savs zemes stūrītis. Brīvību latvieši bija ieguvuši, bet 60% no latviešiem bija bezzemnieki. Pēc autora V.Lāča domām, muižu zemes valstij bija neizdevīgas arī no ekonomiskā viedokļa, jo tās aizņēma gandrīz 50% no lauksaimniecībā izmantojamās zemes, nenesot ienākumus valstij. Tas, ka muižu zeme būs jāsadala bezzemniekiem, Latvijas politiķiem bija skaidrs jau pirms bermontiādes, jo citādi valstī varētu sākties nemieri iedzīvotāju starpā. Bermontiāde noteica to, ka šo zemi atsavinās no muižniekiem bez atlīdzības. Vienīgi tie muižnieki, kuri neatbalstīja un nesadarbojās ar Bermontu vai Golcu, drīkstēja paturēt 50 ha muižas zemi. (Lācis, 2000) Pirmos piecus gadus jaunsaimniecības bija atbrīvotas no nodokļiem. Zemnieki varēja naudu par ļoti zemiem procentiem aizņemties no valsts. Ar likumu tika noteikts, ka jaunsaimniecības, kuras radās agrārās reformas rezultātā, nedrīkst pārsniegt 22 hektāru lielumu. Politika bija vērsta uz to, lai zemi varētu apstrādāt viena ģimene. Latgalē bija mazākas apstrādājamās zemes platības, vairāk cilvēku, un piešķiramās zemes platības tika samazinātas. (Vēsture pamatskolai, 2006.) Agrārā reforma tika pabeigta 1937.gadā un pilnīgi izmainīja Latvijas iedzīvotāju sociālo

struktūru. Reformas gaitā tika izveidotas 54128 jaunas zemnieku saimniecības (928 757 ha kopplatībā), no tām 6,5% - 10 ha, 22,9% - līdz 15 ha, 57,3% - līdz 22 ha, 13,3% - > 22 ha. Likums noteica, ka Valsts zemes fondā ieskaitītās nomas saimniecības nav dalāmas, ja to platība nepārsniedz 100 ha. Līdz ar to muižu zemju ilggadējie nomnieki saņēma ~1/5 no Valsts zemes fonda (Tildes datorenciklopēdija Latvijas vēsture, 1998.-2012.).

Agrārās reformas pozitīvās sekas:

- Jaunsaimnieki sāka tīrumu iekopšanu, purvu nosusināšanu, un dažu gadu laikā spēja apgādāt ar pārtiku gan sevi, gan saražot tirgum.
- Latvijā attīstījās graudkopība, lopkopība, piensaimniecība, kā arī darbietilpīgā, bet Eiropā ļoti pieprasīto linu audzēšana.
- Laukos cēla pienotavas, veidoja piensaimnieku sabiedrības - nozīmīgas bija cūkgaļas (bekona), sviesta piegādes gan vietējam tirgum, gan eksports.
- Tika būvētas dzīvojamās un saimniecības ēkas. Daudzu ģimeņu turība auga. Laukos radās iespēja iegādāties un izmantot dažādu tehniku - gan lauku darbiem (sējmašīnas, kuļmašīnas, traktoros u.c.), gan saimniecības darbiem.

Agrārās reformas negatīvās sekas:

- Tā kā visi Latvijas pilsoņi varēja iegūt zemi, tad pieauga lauku iedzīvotāju skaits - laukos dzīvoja ap 76% no visiem iedzīvotājiem. Agrārā reforma mainīja sociālo struktūru - samazinājās pilsētu iedzīvotāju skaits.
- Tā kā zemi ieguva praktiski visi, kas vēlējās, tad laukos sāka trūkt darbaspēka - ne visi tikai ar ģimenes spēkiem spēja apstrādāt zemi. Laukstrādniekus nācās meklēt Latgalē, pēc tam - Lietuvā un Polijā.
- Realizējot reformu, nereti notika spekulācijas ar zemi, korupcija - liels skaits jaunsaimniecību ieguva sliktas kvalitātes zemi, kas nenesa peļņu.
- Daudzās saimniecībās nepietika līdzekļu saimniekošanas attīstībai vai prasmes saimniekot - tās bankrotēja. Daudzi nespēja atmaksāt no valsts saņemtos aizdevumus un arī izputēja.
- Mazajās saimniecībās visu veica ar roku darbu - mašīnas nebija izdevīgas. (Vēsture pamatskolai, 2006.)

Secinājumi

1. Lauksaimniecība attīstījās ļoti ātri, neskatoties uz to, ka nereti zemniekiem trūka līdzekļu un saimniecību lauki bija par mazu, lai strādātu ar modernu tehniku.
2. Agrārā reforma bija nozīmīga visās jomās – kā politiskajā, tā arī ekonomiskajā, sociālajā un nacionālajā.
3. Lai arī negatīvo seku agrārajai reformai bija vairāk nekā pozitīvo, es agrāro reformu vērtēju kā pozitīvu, jo tika sakoptas Latvijas zemes un celtas jaunas ēkas.

Literatūra

3. Lācis V. (2000) Latviešu zemes un tautas vēsture I: R.: Vieda. 342 lpp.
4. Klišāns V. (2005) Vēsture vidusskolai III daļa: mācību grāmata. Rīga: Zvaigzne ABC. 155 lpp.
5. Vēsture pamatskolai. Latvija 20.gadsimtā./ Jura Goldmaņa red. - Rīga: Zvaigzne ABC, 2006., 175 lpp.

6. Tildes datorenciklopēdija Latvijas Vēsture. © Tilde, 1998-2012 [skatīts 24.11.2017.]
Pieeja
(<https://www.letonika.lv/groups/default.aspx?r=2&q=agr%C4%81r%C4%81%20reforma&id=966633&g=1>)